

100 LAT RUCHU SCHRONISK MŁODZIEŻOWYCH W POLSCE (1926–2026)

I. Początki ruchu schronisk młodzieżowych

Początki szeroko pojętej aktywności turystycznej sięgają XIX-tego wieku. Rodzący się ruch turystyczny był efektem zmian cywilizacyjnych, w tym głównie bogacenia się społeczeństw i chęci poznawania kraju i świata. Jego rozwój uwarunkowany dwoma czynnikami: możliwością przemieszczania się i dostępnością miejsc krótkoterminowego zakwaterowania. Drugi z tych czynników - miejsca zakwaterowania, były początkowo zdominowane przez obiekty takie jak hotele i pensjonaty, dostępne dla bogatszych klientów.

Zmiany cywilizacyjne jakie zaszły na przełomie XIX i XX wieku skutkowały zmiana tego stanu rzeczy. Potrzeby szkolnictwa i coraz bardziej rozwijającego się szkolnego ruchu wycieczkowego, zrodziły instytucję schronisk wycieczkowych. W niektórych krajach Europy dostrzegano bowiem, że masowe zainteresowanie wycieczkami, nie mogło był zaspokajane poprzez stosunkowo skromną bazę noclegową, nastawioną głownie na bogatych klientów. Z tego wynikała potrzeba stworzenia szerokiej, dostępnej cenowo bazy noclegowej.

Za prekursora ruchu schronisk młodzieżowych uznaje się Richarda Schirmanna urodzonego na terenie Prus Wschodnich w okolicach dzisiejszego Braniewa. Był on synem nauczyciela, uczył się w szkole prowadzonej przez swojego ojca, następnie uczęszczał do szkoły prowadzonej przez swojego dziadka. Kontynuując tradycje rodzinne sam również wykonywał zawód nauczyciela, i często wyjeżdżał ze swoimi uczniami na wycieczki. Powodowało to niezadowolenie władz szkolnych i dlatego w 1903 został przeniesiony do miejscowości Altena.

Fot. 1 - Richard Schirrmann.

W czasie jednej z kilkudniowych wycieczek jego grupa z powodu złej pogody musiała nocować w szkole w Bröl (Hennef). Pod wpływem tego wydarzenia Schirrmann postanowił zorganizować schroniska młodzieżowe. Zaczął propagować ideę, co pozwoliło mu wkrót-

ce uzyskać niezbędne wsparcie finansowe. Dzięki temu w 1912 r. powstało pierwsze stałe schronisko młodzieżowe na zamku Altena a jego kierownikiem został inicjator jego utworzenia - Richard Schirrmann.

Fot. 2 - Budynek schroniska w m. Altena (widok współczesny).

Idea schronisk dla młodzieży zaczęła rozwijać się dynamicznie. W 1919 r. powstało w Niemczech stowarzyszenie (Reichsverband fur deutsche Jugenherbergen). W 1922 r. Schirrmann został urlopowany od pracy w szkole i poświęcił się pracy w organizacji. Także w innych europejskich krajach idea trafiła na podatny grunt. W 1924 r powstało stowarzyszenie w Szwajcarii. a w kolejnych latach podobne organizacje także w innych krajach.

II. Ruch schronisk młodzieżowych w Polsce (do 1939 r.)

Idea ruchu schronisk młodzieżowych przyjęła się także w Polsce. Jeszcze przed odzyskaniem niepodległości na wycieczkę jako integralny element kształcenia i wychowania zwrócił uwagę Departament Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W pierwszej kolejności skoncentrowano się wtedy na przekonaniu nauczycieli do takiej formy pracy z uczniem.

W związku z tym, już w programach i budżetach kursów pedagogicznych, dających kwalifikacje nauczycielskie przewidziano organizowanie wycieczek i środki finansowe na ten cel.

W niepodległej Polsce propagowaniem szkolnej turystyki i krajoznawstwa zajmował się Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Sprawy te nie były uregulowane aktami prawnymi i dopiero 18.04.1922 r. Minister zobowiązał wszystkie placówki szkolne do opracowania planu swojej działalności w zakresie wychowania fizycznego, w którym powinny znaleźć się wycieczki, obozy wakacyjne oraz kolonie. Wycieczki były również jednym z elementów przysposobienia wojskowego, wprowadzonego w 1922 r. do państwowych szkół średnich, zawodowych i seminariów nauczycielskich.[1]

Ruch stawiający sobie za cel realizację idei, czyli tworzenie schronisk młodzieżowych w Polsce rozwinął się z inicjatywy przedstawicieli środowiska nauczycielskiego z regionu krakowskiego. Była to odpowiedź na rosnące zainteresowanie tanią turystyką dzieci i młodzieży szkolnej. Pomysł budowy pierwszego w Polsce młodzieżowego domu wycieczkowego powstał już w 1922 r. Wystąpiło z nim Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie, rozpoczynając zbieranie składek na ten cel wśród młodzieży i nauczycieli. Jednak ze względu na występujące w tym czasie trudności gospodarcze państwa, idea ta nie została zrealizowana. Wkrótce do inicjatywy krakowskiej nawiązał Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. O zamiarze utworzenia domów wycieczkowych poinformował w okólniku z dnia 19.05.1926 r. opublikowanym 1 czerwca 1926 r. w Dzienniku Urzędowym Nr 9 (171) pod poz. 105.

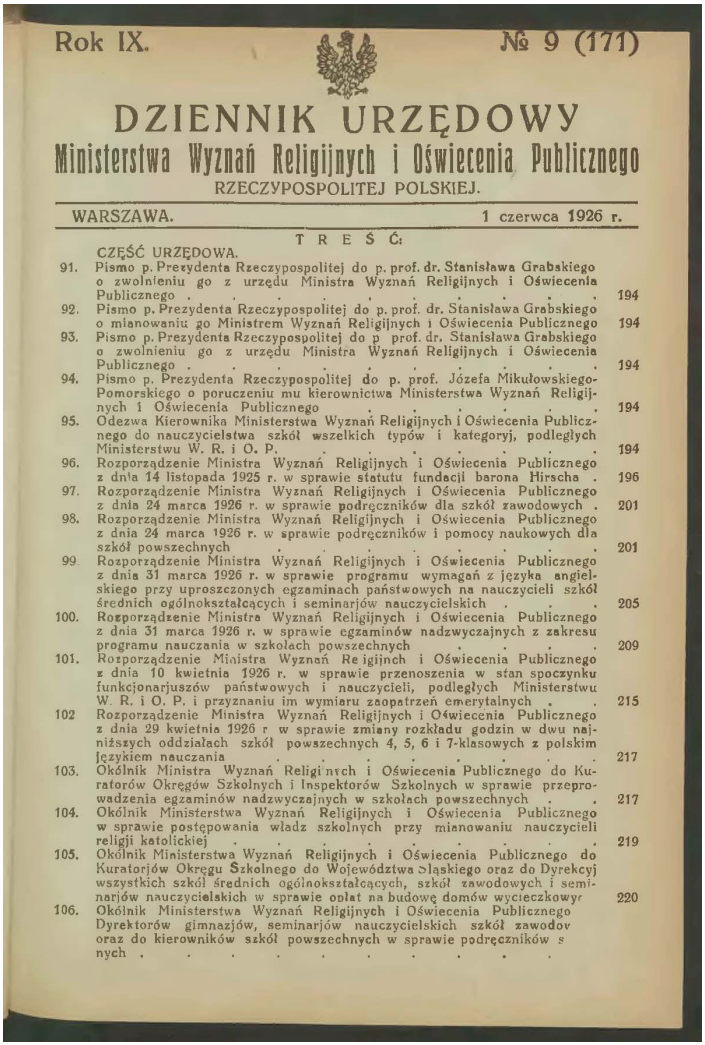
"Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorjów Okręgu Szkolnych, do Województwa Śląskiego oraz do Dyrekcyj wszystkich szkół średnich ogólnokształcących, szkół zawodowych i seminariów nauczycielskich w sprawie opłat na budowę domów wycieczkowych". Jak zapisano w okólniku Ministerstwo zamierzało we współdziałaniu z Radą Naczelną, z wojewódzkimi i powiatowymi komitetami wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego przystąpić do stworzenia licznych punktów oparcia dla kolonii, obozów wakacyjnych i wycieczek

[1] Źródło: Leszek Ćwikła, Rocznik Nauk Prawnych Tom XXXII, nr 2/2022, s. 25-39 - Działania Ministra WRiOP w Polsce w latach 1918-1939 na rzecz rozwoju szkolnej turystyki wycieczkowej

młodzieży szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych i seminariów nauczycielskich.

Z tego względu rok 1926 uznaje się za rok powstania ruchu schronisk młodzieżowych Polsce.

Fot. 3 - Zdjęcia okólnika z dnia 19.05.1926 r. opublikowanego w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Rok IX. № 9 (171)

DZIENNIK URZĘDOWY
Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

WARSZAWA. 1 czerwca 1926 r.

TREŚĆ:

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

91. Pismo p. Prezydenta Rzeczypospolitej do p. prof. dr. Stanisława Grabskiego o zwolnieniu go z urzędu Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego 194
92. Pismo p. Prezydenta Rzeczypospolitej do p. prof. dr. Stanisława Grabskiego o mianowaniu go Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego 194
93. Pismo p. Prezydenta Rzeczypospolitej do p. prof. dr. Stanisława Grabskiego o zwolnieniu go z urzędu Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego 194
94. Pismo p. Prezydenta Rzeczypospolitej do p. prof. Józefa Mikułowskiego-Pomorskiego o poruczeniu mu kierownictwa Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego 194
95. Odezwa Kierownika Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do nauczycielstwa szkół wszelkich typów i kategoryj, podległych Ministerstwu W. R. i O. P. 194
96. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 listopada 1925 r. w sprawie statutu fundacji barona Hirscha . 196
97. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 24 marca 1926 r. w sprawie podręczników dla szkół zawodowych . 201
98. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 24 marca 1926 r. w sprawie podręczników i pomocy naukowych dla szkół powszechnych 201
99. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 31 marca 1926 r. w sprawie programu wymagań z języka angielskiego przy uproszczonych egzaminach państwowych na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich 205
100. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 31 marca 1926 r. w sprawie egzaminów nadzwyczajnych z zakresu programu nauczania w szkołach powszechnych 209
101. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 10 kwietnia 1926 r. w sprawie przenoszenia w stan spoczynku funkcjonarjuszów państwowych i nauczycieli, podległych Ministerstwu W. R. i O. P. i przyznaniu im wymiaru zaopatrzeń emerytalnych . . . 215
102 Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 kwietnia 1926 r w sprawie zmiany rozkładu godzin w dwu najniższych oddziałach szkół powszechnych 4, 5, 6 i 7-klasowych z polskim językiem nauczania 217
103. Okólnik Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorów Okręgów Szkolnych i Inspektorów Szkolnych w sprawie przeprowadzenia egzaminów nadzwyczajnych w szkołach powszechnych . . 217
104. Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie postępowania władz szkolnych przy mianowaniu nauczycieli religji katolickiej 219
105. Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorjów Okręgu Szkolnego do Województwa Śląskiego oraz do Dyrekcyj wszystkich szkół średnich ogólnokształcących, szkół zawodowych i seminarjów nauczycielskich w sprawie opłat na budowę domów wycieczkowyr 220
106. Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Dyrektorów gimnazjów, seminarjów nauczycielskich szkół zawodov oraz do kierowników szkół powszechnych w sprawie podręczników s nych . . . . . .

Władza uprawniona do mianowania nauczycieli religji mianuje wskazanego przez Biskupa kandydata nauczycielem religji, wydaje zamianowanemu nauczycielowi dekret nominacyjny i jednocześnie przesyła odpis dekretu nominacyjnego właściwemu Biskupowi Diecezjalnemu do wiadomości.

Jeżeli władza, uprawniona do mianowania, nie uważa za właściwe mianować nauczycielem religji katolickiej kandydata, wskazanego przez Biskupa Diecezjalnego, wówczas zwraca się do Biskupa o wskazanie innego kandydata.

Postanowienia niniejszego okólnika obowiązują od dnia ogłoszenia. Z dniem tym tracą moc obowiązującą dotychczas przepisy w niniejszej sprawie.

Warszawa, dnia 24 kwietnia 1926 r. (Nr. O. Prez. 3284/26).

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego:

(—) **St. Grabski.**

105.

OKÓLNIK

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorjów Okręgów Szkolnych, do Województwa Śląskiego oraz do Dyrekcyj wszystkich szkół średnich ogólnokształcących, szkół zawodowych i seminarjów nauczycielskich w sprawie opłat na budowę domów wycieczkowych.

Ministerstwo zamierza we współdziałaniu z Radą Naczelną, z wojewódzkiemi i powiatowemi komitetami wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego przystąpić do stworzenia licznych punktów oparcia dla kolonij, obozów wakacyjnych i wycieczek młodzieży szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych i seminarjów nauczycielskich.

Zanim sprawę pokrycia kosztów tej rozległej akcji budowlanej będzie można załatwić w sposób odmienny, zarządzam, aby corocznie z opłat na fundusz gier i zabaw ruchowych, wynoszących 4 zł. od każdego ucznia, dyrekcja każdego gimnazjum państwowego, każdego państwowego seminarjum nauczycielskiego przeznaczała 1 zł., a każdej państwowej szkoły zawodowej 50 gr. na cel powyższy. Wobec tego corocznie 25% zebranych od wszystkich uczniów całkowitych rocznych opłat z powyższego tytułu winna Dyrekcja każdej z wymienionych szkół wnieść do Pocztowej Kasy Oszczędności na konto czekowe Nr. 30473 na rzecz Rady Naczelnej Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego z dodaniem na czeku w nawiasie „domy wycieczkowe". Wniesienie powinno nastąpić każdego roku szkolnego, najpóźniej w końcu marca.

Wyjątkowo w bieżącym roku szkolnym termin wniesienia zostaje przeniesiony na koniec czerwca. Gdyby która szkoła przed ukazaniem się niniejszego okólnika zużyła już całkowicie zebrane w bieżącym roku szkolnym opłaty na gry i zabawy ruchowe, winna zaznaczyć to w swem rocznem sprawozdaniu, składanem Kuratorjum względnie Ministerstwu w przypadkach, gdy ono sprawuje władzę II instancji, z zużycia tego funduszu, a z opłat na rok szkolny 1926/27 przekazać

na domy wycieczkowe po 1½ złotego, w szkołach zawodowych po 75 gr. od ucznia.

Jeżeli która ze szkół po dokonaniu wpłaty, przewidzianej niniejszem rozporządzeniem na bieżący rok szkolny, znajdzie się w posiadaniu jeszcze pewnej niewydatkowanej pozostałości funduszu na gry, zabawy ruchowe, dyrekcja tej szkoły może przeznaczyć ową pozostałość na potrzeby obozu szkolnego tego D. O. K., do którego szkoła należy.

Równocześnie Ministerstwo zwraca się do szkół prywatnych powyższych kategoryj z wezwaniem, aby — w miarę możności — w ten sam sposób przyczyniły się do zamierzonej akcji. Szkoła prywatna, chcąca, aby jej młodzież korzystała na równi z młodzieżą szkół państwowych z mających powstać urządzeń, winna zadeklarować swój udział w akcji pismem, skierowanem bezpośrednio do Ministerstwa, a następnie regularnie wnosić po 1 zł.—szkoły zawodowe po 50 gr.—od każdego ucznia rocznie do P. K. O. w sposób, wskazany powyżej.

Warszawa, dnia 19 maja 1926 r. (Nr. O. Prez. 3460/26).

Kierownik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego:

(—) **J. Mikułowski - Pomorski.**

106.

OKÓLNIK

do Dyrektorów gimnazjów, seminarjów nauczycielskich, szkół zawodowych, oraz do Kierowników szkół powszechnych w sprawie podręczników szkolnych.

Doświadczenia z lat ubiegłych wykazały niejednokrotnie, że w początkach roku szkolnego uczniowie (uczennice) nie mogli zaopatrzyć się w podręczniki szkolne z powodu braku potrzebnych im książek w księgarniach miejscowych, lub też z powodu zupełnego ich wyczerpania. Wywierało to bardzo ujemny wpływ na tok nauki szkolnej, a często przez czas dłuższy przeszkadzało normalnemu jej zorganizowaniu.

Dla usunięcia tych niedomagań zechcą Dyrektorowie i Kierownicy opracowywać wraz ze swą Radą pedagogiczną wykazy podręczników i pomocy na rok następny przed zakończeniem bieżącego roku szkolnego; zechcą również informować w tej sprawie zgłaszających się księgarzy i stowarzyszenia księgarskie w tym celu, by wydawcy mieli czas na przygotowanie potrzebnych ilości nakładów, a księgarze mogli się w nie zaopatrzyć przed rozpoczęciem nowego roku szkolnego.

Warszawa, dnia 22 maja 1926 r. (Nr. O. Prez. 3717/26).

Kierownik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego:

(—) **J. Mikułowski-Pomorski**

107.

KONKURSY:

Posady w szkołach średnich.

Kuratorjum O. S. B. ogłasza niniejszem konkurs na posadę dyrektora Gimnazjum Państwowego im. Hetmana Karola Chodkiewicza w Lidzie. Kandydaci, ubiegający się o te posady, winni wykazać pełne kwalifikacje nauczycielskie dla szkół średnich, oraz

W efekcie intensywnych działań i zbiórki funduszy udało się zbudować w Krakowie na Oleandrach pierwsze w Polsce schronisko, wówczas nazywane oficjalnie "Miejski Dom Wycieczkowy".

Uroczystego otwarcia obiektu dokonano we 19 września 1931 r. Wzięli w nim udział m.in.: wiceprezydent Krakowa Witold Ostrowski, wojewoda krakowski Mikołaj Kwaśniewski, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego ksiądz profesor Konstanty Michalski, redaktor Józef Flach, prezydent Krakowa Władysław Belina-Prażmowski, wiceprezydent Krakowa Stanisław Klimecki, starosta krakowski Władysław Wnęk, Mieczysław Kaplicki, dyrektor PKP Kraków Aleksander Bobkowski, senator Karol Rolle.

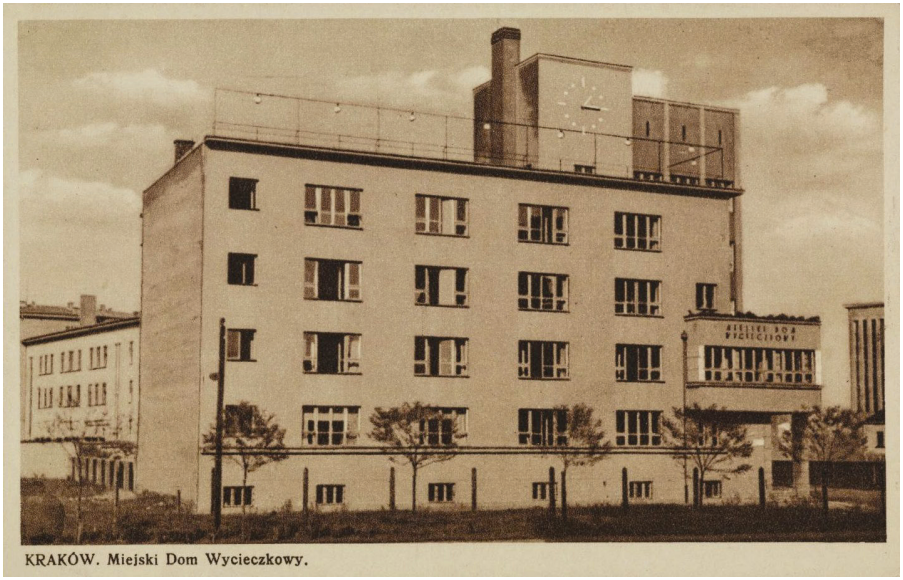
Fot. 4 - Zdjęcie grupowe uczestników uroczystości otwarcia Miejskiego Domu Wycieczkowego w Krakowie, 1931. (NAC)

Schronisko na Oleandrach stanowi jeden z najbardziej „podręcznikowych” przykładów architektury modernistycznej w Krakowie.

Fot. 5 - Budynek Miejskiego Domu Wycieczkowego w Krakowie, 1931. (NAC)

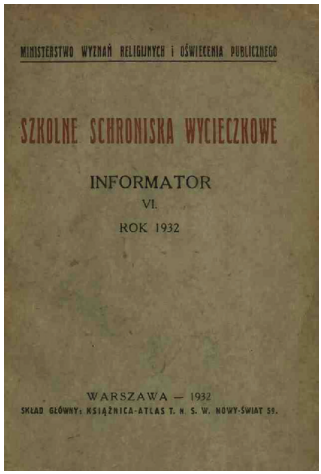
KRAKÓW. Miejski Dom Wycieczkowy.

Po uruchomieniu obiektu w Krakowie, zaczęły być organizowane w całej Polsce kolejne obiekty, najczęściej w istniejących budynkach, specjalnie przystosowywanych do celów zakwaterowania wycieczek.

Popularyzacji ruchu schronisk w Polsce służyły wydawane corocznie od 1927 r. informatory o szkolnych schroniskach noclegowych (później szkolnych schroniskach wycieczkowych). Początkowo były one w dość skromnej formie jako dodatek do czasopisma „Orli Lot", jednak w kolejnych latach zawierały coraz więcej przydatnych informacji.

Ilość schronisk systematycznie rosła, jednak nie zaspokajała stale i szybko rosnących potrzeb.

Fot. 6 - Okładka Informatora „Szkolne Schroniska Wycieczkowe" z 1932 r.

Fot. 7 - Mapa lokalizacji Szkolnych Schronisk Wycieczkowych z 1932 r.

Okres rozwoju sieci schronisk przerwany został z chwilą wybuchu II Wojny Światowej, w trakcie której budynki schronisk były wykorzystywane na inne cele.

III. Udział Polski w światowym ruchu schronisk młodzieżowych

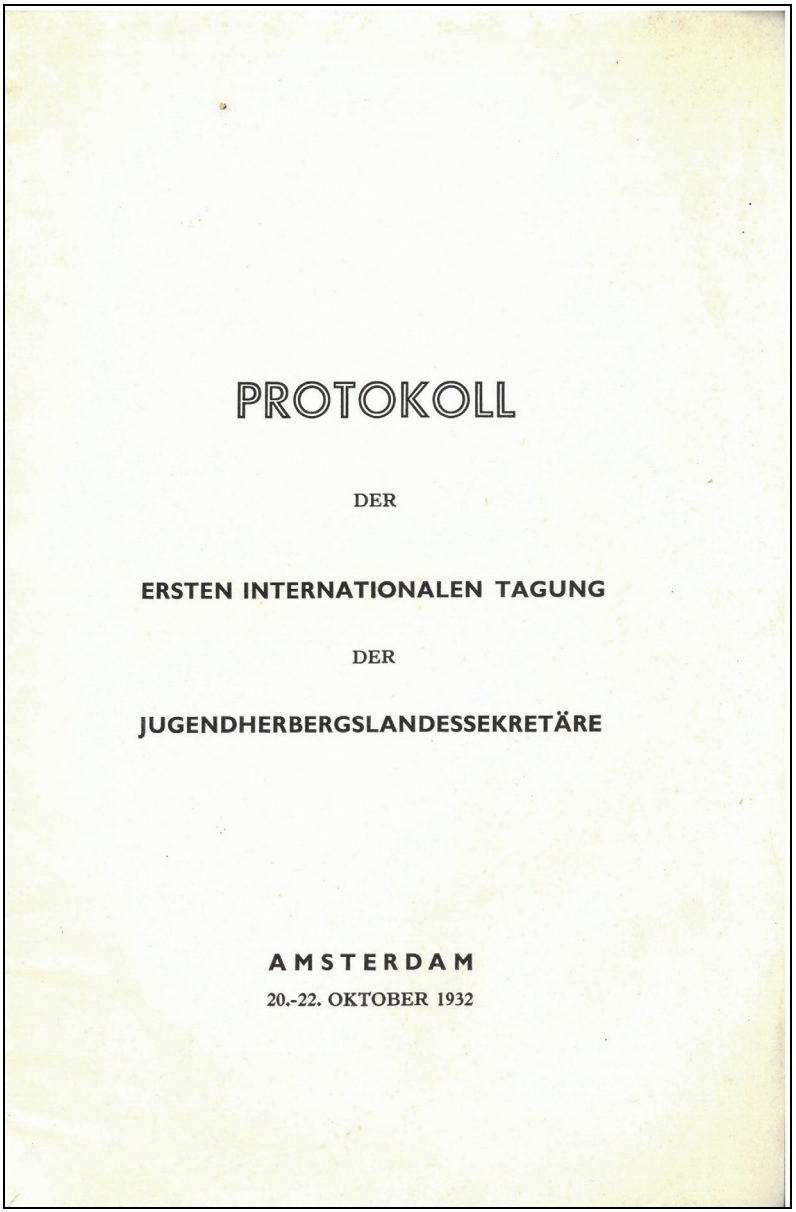
Rozwój ruchu schronisk młodzieżowych w różnych krajach europejskich oraz powstawanie w nich organizacji zajmujących się prowadzeniem schronisk skutkował nawiązywaniem kontaktów międzynarodowych.

W dniach 20-22 października 1932 r. w Amsterdamie odbyło się pierwsze spotkanie sekretarzy krajowych organizacji i instytucji prowadzących schroniska młodzieżowe. Wśród nich byli przedstawiciele z Danii, Niemiec, Anglii, Francji, Holandii, Irlandii, Norwegii, Polski, Szwajcarii i Belgii. Polskę reprezentowali Józef Błoński[2] i Mieczysław Orłowicz delegowani przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. Polska była jedynym krajem reprezentowanym nie przez organizację, lecz przez przedstawicieli władz państwowych.

W efekcie spotkania utworzono Międzynarodową Federację Schronisk Młodzieżowych (International Youth Hostel Federation). Celem spotkania była wymiana doświadczeń i wypracowanie pewnych standardów, które obowiązywały by w schroniskach w różnych krajach. Zdecydowano też o wprowadzeniu legitymacji międzynarodowej dającej możliwość korzystania z noclegów w schroniskach zagranicznych.

[2] Józef Błoński, „Pamiętnik 1891-1939”, Wydawnictwo Literackie Kraków, 1981, ISBN 83-08-00585-3, s. 258-262 o MFSM

Fot. 8 - Okładka Protokołu z I Międzynarodowej Konferencji Sekretarzy Schronisk dla Młodzieży, która odbyła się w Amsterdamie w dniach 20-22.10.1932 r.

Fot. 9 - Zdjęcie uczestników Konferencji w Amsterdamie. (Pierwszy od prawej M. Orłowicz, drugi - J. Błoński.)

Po utworzeniu Międzynarodowej Federacji Schronisk Młodzieżowych[3] corocznie odbywały się w różnych krajach konferencje. Czwarta z nich, w 1935 roku, miała miejsce w Krakowie i Zakopanem. Program konferencji trwającej od 11 do 16 września obejmował posiedzenia konferencyjne, oraz zwiedzanie Miejskiego Domu Wycieczkowego na Oleandrach i szeregu atrakcji turystycznych w Krakowie i okolicach oraz na Podhalu.

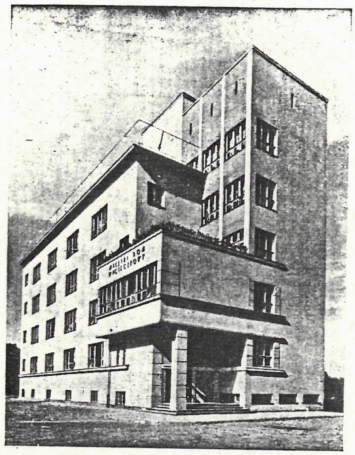
[3] Początkowo stosowana była nazwa Międzynarodowa Unia Schronisk Wycieczkowych dla Młodzieży

Fot. 10 - Okładka Protokołu z IV Konferencji Międzynarodowej Unii Schronisk Wycieczkowych dla Młodzieży, która odbyła się w Polsce w dniach 12-16.09.1935 r.

IV Konferencja Międzynarodowej Unji
Schronisk Wycieczkowych dla Młodzieży

Kraków – Zakopane
12 – 16 września 1935.

POD PROTEKTORATEM
Pana Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
Wacława Jędrzejewicza.

KRAKÓW. MIEJSKI DOM WYCIECZKOWY.

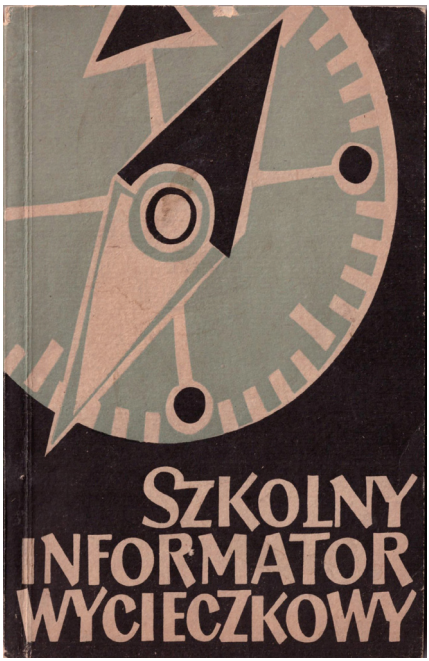
IV. Ruch schronisk młodzieżowych w Polsce (od 1945 do 1989 r.)

Okres II Wojny Światowej wstrzymał na kilka lat dynamiczny rozwój bazy schronisk jednak idea ruchu szybko odżyła dzięki wielkiemu zaangażowaniu szeregu działaczy społecznych. Mimo olbrzymich zniszczeń jakich Polska doznała w czasie okupacji i prowadzonych działań wojennych, udało się stopniowo odtwarzać bazę noclegową.

W pierwszych latach powojennych Ministerstwo Oświaty zaabsorbowane odbudową szkolnictwa, w skromnym zakresie uwzględniało sprawy wychowania fizycznego, a już prawie zupełnie nie podejmowało zadań turystyczno-krajoznawczych. Pierwsze zmiany były w 1948 r.

Korzystniejszy okres rozpoczął się od powołania w 1956 r. w ramach Departamentu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego - Wydziału Krajoznawstwa i Turystyki. Naczelnikiem został Józef Kuran, który doskonale rozumiał że rozwój szkolnego ruchu krajoznawczo-turystycznego uzależniony jest od taniej bazy noclegowej. Wtedy rozpoczął się okres przyspieszonego rozwoju szkolnego ruchu krajoznawczo-turystycznego, i potrzebnej mu bazy noclegowej. Powrócono też do koncepcji wydawania informatora o schroniskach.

Fot. 11 - Okładka Szkolnego Informatora Wycieczkowego z 1957 r.

Polska będąc współzałożycielem Międzynarodowej Federacji Schronisk Młodzieżowych i aktywnym jej członkiem, w okresie powojennym pozostawała poza Federacją. Zasadniczy wpływ na to miały czynniki polityczne, a przede wszystkim nowe warunki statutowe. Stanowiły one bowiem, że członkiem

Federacji może być tylko krajowe stowarzyszenie schronisk młodzieżowych. W momencie powołania federacji warunek taki nie istniał.

Ówczesne polskie władze oświatowe ponownie wsparły ideę ruchu schronisk młodzieżowych, dążąc jednocześnie do przywrócenia członkostwa MFSM. Wymagało to jednak utworzenia organizacji, która skupiałaby wszystkie schroniska młodzieżowe i reprezentowała na arenie międzynarodowej. Niezbędne też było uzyskanie aprobaty odpowiednich władz państwowych.

Ustalono, że organizacja będzie miała nazwę Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych. Jeszcze przed jego utworzeniem Ministerstwo Spraw Zagranicznych pismem z 18.04.1959 r. wyraziło zgodę na przystąpienie PTSM do MFSM (IYHF). Jednocześnie zezwoliło na uczestniczenie wysłanego przez Ministerstwo Oświaty obserwatora na XX konferencję IYHF w Duisburgu 12-21 sierpnia 1959 r. Został nim Józef Kuran.

W dniu 8 czerwca 1959 r. w gmachu Ministerstwa Oświaty odbyło się spotkanie założycielskie Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych. Przygotowany został odpowiedni statut, który decyzją z 9 listopada 1959 r. Prezydium Rady Narodowej w m. st. Warszawie postanowiło wpisać Polskie Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych w rejestrze Stowarzyszeń i Związków tut. Prezydium pod nr 714. Pierwsza siedziba Towarzystwa mieściła się w gmachu Ministerstwa Oświaty.

Po utworzeniu organizacji rozpoczął się jej szybki rozwój. Powstawały jednostki terenowe (oddziały) oraz liczne koła PTSM, najczęściej w szkołach. PTSM współdziałając z władzami oświatowymi przyczynił się do powstawania kolejnych schronisk, zarówno stałych jak i sezonowych, a także do poprawy ich wyposażenia. Były to obiekty o różnej wielkości i standardzie, często adaptowano w tym celu odpowiednie pomieszczenia w szkołach. Mimo standardu odbiegającego od oczekiwań turystów, schroniska miały jeden niezaprzeczalny atut - były liczne i zlokalizowane na terenie całego kraju.

Dbałość o coraz lepszą pracę schronisk była inspiracją do organizacji corocznego Konkursu Współzawodnictwa Schronisk Młodzieżowych.

Istotną formą poprawienia jakości usług w schroniskach i podnoszenia kwalifikacji personelu, były organizowane przez Zarząd Główny i oddziały PTSM - szkolenia kierowników schronisk.

W działalności PTSM ważną rolę odgrywała też kwestie informacyjne. Najważniejszą, stałą pozycją w tej dziedzinie był wydawany corocznie „Informator PTSM", zawierający aktualne dane o bazie schronisk młodzieżowych na terenie całej Polski. Prócz tego Zarząd Główny wydawał szereg broszur, poradników, biuletynów informacyjno-szkoleniowych i informatorów o atrakcjach turystycznych w wielu regionach kraju.

Rok 1965 zapisał się szczególnie w działalności PTSM przez organizację XXV Jubileuszowej Konferencji MFSM połączonej ze Zlotem Międzynarodowym Młodzieży w Krakowie.

Na połowę lat 70-tych przypadło dostosowywanie struktur terenowych PTSM do nowego podziału administracyjnego kraju i powołano nowe oddziały we wszystkich województwach. Rozwinęła się znacznie działalność statutowa oddziałów wyrażająca się we wzroście ilości członków oraz ożywiła się organizacja wielu imprez regionalnych i lokalnych takich jak Zloty PTSM, trasy typowe, wycieczki itp.

Wzrost sprawności organizacji jest tym bardziej godny uznania, że opierała się głównie na pracy społecznej działaczy. Było to zauważane i doceniane, przez co wielu działaczy i pracowników Towarzystwa było uhonorowanych odznaczeniami państwowymi i resortowym, takimi jak Medal Komisji Edukacji Narodowej, czy też odznaka „Za Zasługi dla Turystyki" oraz nagrodami Ministrów odpowiedzialnych za sprawy oświaty i turystyki.

Istotną rolę w działalności PTSM odgrywała też współpraca z innymi organizacjami społecznymi takimi jak Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, Związek Harcerstwa Polskiego, Związek Nauczycielstwa Polskiego oraz z biurami podróży.

W szczytowym okresie sieć schronisk liczyła ponad 1200 obiektów.

Początek lat 80-tych to okres, w którym w działalności PTSM kładziono nacisk już nie na ilość, ale na jakość i standard schronisk. Było to jednak trudne w związku z ówczesnymi problemami gospodarczymi kraju. Mimo tego starano się popularyzować sieć schronisk, czego elementem było ustanowienie odznaki „Przyjaciel Schronisk Młodzieżowych".

Fot. 12 - Mapa lokalizacji Schronisk Młodzieżowych z 1977 r.

Końcówka lat 80-tych i zachodzące zmiany gospodarcze i ustrojowe zwiastowały nadejście nowej ery w działalności organizacji. Oznaczało to konieczność dostosowania się organizacji do funkcjonowania w ramach gospodarki wolnorynkowej.

Doceniając 30-letni dorobek organizacji, w uznaniu wybitnych zasług w działalności turystyczno-wychowawczej wśród młodzieży szkolnej Rada Państwa Uchwałą z dnia 9 czerwca 1989 r. nadała Polskiemu Towarzystwu Schronisk Młodzieżowych w Warszawie Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.[4]

[4] https://dziennikustaw.gov.pl/MP/1989/s/22/165 [Dostęp 16.02.2026, g.20.24) Monitor Polski Nr 22 z 1989 r, poz.165]. Punkt 71 na liście odznaczonych

V. Ruch schronisk młodzieżowych w Polsce (od 1989 r. do dnia dzisiejszego)

Lata 90-te to okres, w którym PTSM działa już w nowych warunkach gospodarczych kraju, dostosowując się do zmieniającego się otoczenia. Prowadzi działalność statutową bazując na wolontariuszach pomimo bardzo ograniczonych zasobów kadrowych i środków finansowych.

Fot. 13 - Logo Hostelling International.

PTSM funkcjonuje pozostając cały czas członkiem Międzynarodowej Federacji Schronisk Młodzieżowych działającej od 2006 r. pod handlową nazwą Hostelling International.

W dniach 3-4 czerwca 2022 r. odbył się XVI Krajowy Zjazd Delegatów PTSM, który wybrał nowe władze na kolejną kadencję i powierzył im zadanie głębokiego zreformowania organizacji. Działania te podjęte zostały niezwłocznie i objęły wszystkie sfery funkcjonowania organizacji. Koncentrują się one zarówno na reorganizacji Towarzystwa, jak i na utrzymaniu w kraju sieci szkolnych schroniskach młodzieżowych.[5]

Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych w 2026 roku obchodzi 100-lecie ruchu schronisk młodzieżowych w Polsce[3]. Jako miejsce głównej uroczystości w dniach 25-27 września wybrano Kraków.

Obchody 100-lecie ruchu schronisk młodzieżowych w Polsce zostały objęte honorowym patronatami Ministra Edukacji, Ministerstwa Sportu i Turystyki a także Prezydenta Miasta Krakowa.

[5] Szkolne Schroniska Młodzieżowe są rejestrowane w Rejestrze Szkół i Placówek Oświatowych jako placówki oświatowe. Według stanu na dzień 20.03.2026 r. w Polsce są zarejestrowane 274 takie placówki.

Fot. 14 - Logo 100-lecia Ruchu Schronisk Młodzieżowych w Polsce

Opracowanie: Krzysztof Popławski (Biuro ZG PTSM)
Warszawa, 9.09.2026 r.

Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych

Tradycja zobowiązuje

www.ptsm.org.pl